

Edwin Winkels

VAN JOHAN TOT FRENKIE

Het Barcelona-gevoel van 30 Nederlandse
voetballers en trainers

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2020

Inhoud

Inleiding	7
Deel I 1971-1973	
Marmer	17
Slakken	31
Paus	37
Deel II 1973-1979	
Droomland	45
Zee-egels	69
Handel	77
Deel III 1988-1996	
Buren	89
Eendenmosselen	113
Ramblas	123
Deel IV 1997-2002	
Kolonie	135
Paella	161
Kruispunt	169
Deel V 2003-2008	
Een-tweetje	175
Eikeltjesham	193
Fietspad	207
Deel VI 2011-2020	
Ochtendspits	215
Butifarra negra	247
Groetjes	259
Epiloog	283

Copyright tekst en foto's © Edwin Winkels 2020

Omslag: Buro Blikgoed

Auteursfoto: Rob Becker

Typografie: Zeno

NUR 400

ISBN 978 94 93095 27 4

Inleiding

De deur van de rijdende trein kon open. In plaats van de eerste zoete indrukken van een vakantieparadijs openbaarden zich langs de rails de resten van een onmenselijk huishouden. Eerst was er, kort na het traag binnenrijden van de stad, slechts een hoge muur geweest, tot er tussen de betonblokken of bakstenen plots gaten verschenen. Onder daken van golfplaten brandden gloeilampen die ruimtes verlichtten die alles tegelijk waren; er stonden eet tafels, stoelen, bedden, gasflessen en wasteilen. Sommige openingen in de muur hadden de functie van een wc: er hingen een paar billen naar buiten en het waarschijnlijk schamele maal van de vorige dag viel twee meter naar beneden om er langs het spoor dagenlang te broeien in de augustuszon.

Na een tergend traag verstreken minuut, of misschien was het zelfs meer, verlostte een donkere tunnel mij van de aanblik, maar de schok was groot voor een onschuldige reiziger van zeventien jaar, een jonge strandganger uit Utrecht die met twee klasgenoten van het gymnasium op weg was naar drie weken *sol, playa* en vertier. Huizen aan het spoor zijn nooit de mooiste, maar een oneindige krottenwijk, in Europa, op vijftienhonderd kilometer van huis?

De stank hing nog steeds in mijn neus toen, eenmaal uit de tunnel, achter grauwe fabrieken en rokende schoorstenen aan de linkerkant het blauw van de Middellandse Zee opdook en, na een wijde bocht naar rechts, de majestueuze bogen van het Estación de Francia ons toch nog hartelijk ontvingen. Barcelona Termino stond op het tic-

ket, dat me bij de NBBS, een reisorganisatie voor jongeren, 310 gulden had gekost. Termino; ik vond het prachtig en passend klinken. Eindpunt, na ruim vierentwintig uur van Utrecht naar Rotterdam, via Brussel en Mons/Bergen naar het Gare du Nord in Parijs, daar met de metro naar Gare d'Austerlitz en verder met de nachttrein, zonder reservering – want goedkoper – slapend in de gangpaden, via Limoges, Toulouse en Narbonne naar de Frans-Spaanse grens. Bij de uitgang van een Pyreneeëntunnel overstappen in Port Bou, omdat in Spanje de rails altijd breder zijn geweest dan in de rest van Europa en de treinen dus niet verder konden. Uiteindelijk het laatste stuk langs de Costa Brava, waar duizenden Nederlanders met auto en caravan waren neergestreken en evenveel andere landgenoten na een al even slopende busreis bij hun goedkope hotels in Lloret de Mar, Malgrat de Mar, Calella en Blanes waren gedropt.

Het was 1980 en Nederland mocht zonder schuldgevoelens naar Spanje op vakantie want generaal Francisco Franco was al vijf jaar dood. De democratie had het land wel wat duurder gemaakt. Weinig mensen gingen met het vliegtuig, want KLM en Iberia verzorgden samen hoogstens vier vluchten per dag tussen Amsterdam en Barcelona die niet minder dan 650 gulden per retourtje kostten, als je tenminste de nacht van zaterdag op zondag op de plaats van bestemming doorbracht, want anders werd het 1800 piek en dan reisde je automatisch in de *business class*. Goedkoper waren de chartervluchten voor een *all-in* verblijf in een hotel of appartementencomplex, maar dat was nog altijd te duur voor het jeugdloon dat ik in de weekeinden en de eerste weken van de schoolvakantie als ober had verdiend in Rick's wegrerestaurant aan de A-2, onderaan de afslag Jutphaas.

Niet dat toeristen uit de rest van de wereld toen al

massaal naar Barcelona reisden. Het vliegveld, met één bescheiden terminal, ontving dat jaar 6 miljoen reizigers. Nog geen miljoen toeristen sliepen een nachtje in Barcelona en zo'n 250.000 ervan bezochten de Sagrada Familia, nog vrij onbekend en door bezoekers beschouwd als een vreemde kerk in aanbouw, zonder schip of dak tussen de torens en met bouwkransen die de foto verpestten.

Veertig jaar later vlogen KLM, Transavia, Vueling en Level tot de uitbraak van de coronacrisis elke dag vijftien keer heen en vijftien keer terug tussen Barcelona en Nederland (niet alleen van en naar Schiphol, maar ook Rotterdam en Eindhoven) voor prijzen, inclusief luchthaven- en andere belastingen, vanaf € 65,98 (Vueling), € 72 (Transavia) of € 98,08 (KLM) voor een retourtje, maar dan moest je veel geluk hebben en er vroeg bij zijn met reserveren. In 2019 verwerkten de twee terminals van El Prat ruim 52 miljoen reizigers. Zo'n 16 miljoen mensen boekten een hotelkamer, appartement of bed&breakfast in Barcelona en 4,5 miljoen mensen kochten een kaartje om de Sagrada Familia vanbinnen te bekijken. Miljoenen anderen bewonderden en fotografeerden de grote trekpleister van Barcelona en het meest bezochte monument van Spanje gratis vanaf de straten Mallorca, Marina, Provença of Sardenya.

'Ik word moe van de mensen die uit de metro komen en me vragen waar de Sagrada Familia is,' zei de houder van een krantenkiosk me eens, op de hoek van twee van die verkeersaders. 'Kunnen ze niet kijken dan?' De tussen de 96 en 112 meter hoge torens van de apostelen, aan de overkant van de straat, staken ver boven de kiosk uit en wierpen 's middags zelfs hun schaduw over het krantenstalletje. Inmiddels zijn de bouwers al jaren bezig met zes nog hogere torens, die van Jezus Christus, María en vier apostelen; de eerste zal met zijn 172,5 meter van de

kathedraal het hoogste gebouw van Barcelona maken én de hoogste kerk ter wereld. Als de Sagrada Familia werkelijk wordt voltooid zoals architect Antoni Gaudí hem in 1882 bedacht, moet voor wat de nieuwe hoofdingang zal worden, de Poort van de Glorie, een volledig blok flats van achthoog aan de Carrer Mallorca worden gesloopt. Die woningen werden ooit zonder vergunning gebouwd door Núñez y Navarro, de bouwonderneming van Josep Lluís Núñez en Maria Lluïsa Navarro, in de jaren tachtig en negentig de voorzitter van FC Barcelona en zijn echtgenote. ‘We dachten, die Sagrada Familia komt nooit af, althans niet voor het jaar 3000, dus het maakte ons niets uit hier te gaan wonen,’ zei een kapster die op de eerste verdieping van het in 1975 gebouwde appartementencomplex de kathedraal én het toerisme zag groeien, met alle bijkomende ‘schade,’ zoals het verdwijnen van traditionele winkels en barretjes ten gunste van souvenirshops en fastfoodketens.

De verwachting is dat de Sagrada Familia door het grote aantal bezoekers en dus de sterk gestegen inkomsten plus de modernere en snellere bouwmethodes in 2026 daadwerkelijk zal worden afgebouwd.

Daarmee zal aan een bijna ononderbroken bouwperiode van 140 jaar een einde komen en zal Barcelona, symbolisch, definitief zijn voltooid. Sinds 1986, het jaar dat de Olympische Spelen van 1992 aan de stad werden toegewezen, heeft Barcelona een enorme transformatie doorgevoerd. De indrukwekkende sloppenwijk langs de spoorlijn is allang verdwenen. Die onverwachte hel van troep en stront heette La Perona en daar stonden decennialang over een afstand van twee kilometer aan de Ronda de Sant Martí minstens duizend barakken; de naam kreeg de wijk dankzij een bezoek, in het eerste jaar van bestaan, van de Argentijnse presidentsvrouw Evita Perón. Eind jaren tach-

tig raakten de *gitanos* hier hun precare huizen kwijt. Eerder waren al de krotten verwijderd op de flanken van de Montjuïc, waar de Olympische vlam licht over de obscure geschiedenis van de berg moest gaan werpen – in het kasteel bovenop had het regime van Franco zijn tegenstanders gefusilleerd –, en was er ook een grote schoonmaak gehouden op de stranden van Barcelona die de vorige eeuw geen stranden waren. In die tijden waren het smalle stroken met kiezels die, bijna tot in het water aan toe, bezet werden door de historische krottenwijken van Somorrostro en Camp de la Bota.

Toen ik in 1980 uitstapte in het Estación de Francia, liepen de schaarse toeristen in Barcelona slechts de Ramblas op en neer en maakten ze foto’s onder het beeld van Columbus of voor de fonteinen en tussen de duiven van het Plaça Catalunya. Bijna niemand werd er beroofd en de vrouwen konden op de terrasjes hun handtasjes gerust naast de stoel op de grond zetten. Na een half dagje in de stad keerden de bezoekers weer terug met de bus naar hun hotels aan de kust, want dat was toch waarvoor ze gekomen waren.

In 1980 planden enkele generaals van het leger en de Guardia Civil een staatsgreep omdat zij terugverlangden naar de tijd van Franco. De coup, met de besnorde kolonel Tejero met pistool in het parlement als het bekendste gezicht, zou op 13 februari 1981 jammerlijk mislukken na een historische toespraak van koning Juan Carlos, die de democratie verdedigde.

In 1980 pleegde de Baskische terreurbeweging ETA meer aanslagen dan ooit, zo’n tweehonderd, waarbij negentig mensen om het leven kwamen.

In 1980 was Madrid dé stad waar alles gebeurde; daar kwam de *movida madrileña* op gang, een culturele beweging geleid door hippe popgroepen en, onder anderen, re-

gisseur Pedro Almodóvar, die zijn eerste film maakte.

In 1980 vonden de eerste Catalaanse verkiezingen na de dood van Franco plaats; de partij *Convergència i Unió* kreeg de meeste zetels en leider Jordi Pujol werd gekozen tot premier van Catalonië. Vijf keer zou hij herkozen worden en liefst 23 jaar, tot 2003, zou hij de gematigde nationalistische *president* van de Catalanen blijven. Elf jaar later bekende hij dat hij 'wat zwart geld', afkomstig uit een erfenis, op rekeningen in belastingparadijs Andorra had staan; de politie concludeerde na uitgebreid onderzoek dat Pujol en zijn kinderen liefst 70 miljoen euro voor de fiscus verborgen hadden gehouden. De rechtszaak is nog altijd niet geweest.

In 1980 maakte Barcelona zich, samen met de rest van Spanje, op voor het WK voetbal dat er twee jaar later zou worden gehouden en de eerste belangrijke stap moest zijn om het land te moderniseren en als volwassen democratische staat aan de wereld te presenteren. De mascotte heette Naranjito en was een vrolijke sinaasappel op voetbalschoenen en met een bal in de hand.

In 1980 was FC Barcelona natuurlijk wéér niet kampioen van Spanje geworden en was het precies een jaar geleden dat de populaire Johan Neeskens door de toen net aangetreden voorzitter Núñez was weggestuurd. In 1980 'werkten' er voor het eerst sinds negen jaar geen Nederlanders meer in het Camp Nou. Het voorbeeld van de drie die er tot dan hadden gezeten, naast Neeskens ook Rinus Michels en Johan Crujff, zou vanaf 1988 met de terugkeer van Crujff, nu als trainer, door nog eens 27 landgenoten worden gevolgd, onder wie Ronald Koeman, Louis van Gaal, Patrick Kluivert, Phillip Cocu en Frank Rijkaard. Na het vertrek van die laatste werd het een tijdje relatief stil op de 'luchtbrug' tussen Nederland en Barcelona, maar met de komst van Lieke Martens en Frenkie de Jong is de

idylle, die inmiddels bijna vijftig jaar duurt, weer opgebloeid.

In die vakantie van 1980 zou een groot deel van de rest van mijn leven worden bepaald, en niet omdat FC Barcelona op 19 augustus de finale van het eigen Joan Gamper-toernooi van PSV won. Ik zat elke dag rond dezelfde tijd in een barretje in badplaats Calafell met een *cuba libre* in de hand naar het snoeiharde 'Peter Gunn Theme' van Emerson, Lake & Palmer te luisteren en wist niet eens dat die voetbalwedstrijd tussen Catalanen en Nederlanders werd gespeeld.

Edwin Winkels

DEEL I

1971-1973

RINUS MICHELS

Rinus Michels was de 36ste trainer in de geschiedenis van FC Barcelona, de twintigste buitenlander en de eerste Nederlander. Hij volgde Vic Buckingham op. Onder de Engelsman noch onder diens tien voorgangers had Barcelona sinds 1960 het landskampioenschap kunnen winnen. Ook Michels slaagde daar in zijn twee eerste seizoenen niet in, al was hij beide malen redelijk dichtbij, met een derde en tweede plaats op vier respectievelijk twee punten van de kampioenen Real Madrid en Atlético Madrid. Zijn enige prijs tot de komst van Johan Crujff in de zomer van 1973 was een vreemde: in het najaar van 1971 won Barça van Leeds United een wedstrijd om welke van de twee clubs voor altijd de Jaarbeursstedenbeker zou mogen behouden, een trofee die dat jaar ophield te bestaan en werd vervangen door de UEFA Cup.

Marmer

Hoe een blonde Nederlandse liftster in 1968 aan de Costa Brava een Catalaan verleidde en vervolgens Rinus Michels naar Barcelona lokte

Op 4 augustus 1971 was Barcelona leeggelopen, massaal op zomervakantie. De *Operación Salida*, met iedereen tegelijk op 31 juli en 1 augustus in kleine auto's – de Seat 600 was verreweg de populairste – de hobbelige tweebaanswegen op, had weer tientallen doden geëist. Het was heet. De weinige achterblijvers in de stad stonden samen met bezwete toeristen in de rij om water te drinken uit de fontein van Canaletes, bovenaan de Ramblas, een bescheiden monument dat tegenwoordig onopvallend staat te zijn en waar bijna niemand zich nog aan laaft. Toeristen betalen liever enkele euro's voor een plastic flesje met vijftig centiliter bronwater.

Aubergines waren er in overvloed en kostten op de markt La Boqueria, halverwege de Ramblas, tussen de 12 en 14 peseta's per kilo, de tomaten gingen voor tussen de 6 en 10 peseta's van de hand en de altijd dure sperzieboontjes waren in prijs gedaald: 12 tot 17 peseta's. Sardientjes, de populairste visjes, deden 30 peseta's de kilo – dat waren zo'n 40 Nederlandse centen.

Tuinstoelen bij Sears op de Avenida Generalísimo Franco, nu de Avinguda Diagonal, kostten in de uitverkoop 499 tot 588 peseta's.

In de middageditie van *El Noticiero Universal* stond een alarmerend bericht uit Nederland: 'Een jongen van 14 jaar, op het punt een hele stad op te blazen.' Het jochie, afkomstig uit Haarlem, had in het nabijgelegen Spaarndam ontdekt waar zich de hoofdkraan van het gas voor het hele stadje bevond. Er waren werkzaamheden en het gebouw-

tje was niet volledig afgesloten. Om zich te vermaken, zo zei de knaap, had hij de kraan helemaal opengedraaid, waardoor de druk in alle gasleidingen van Spaarndam zeven keer zo hoog werd als normaal. Stukken leiding, gasmeters en halve stoepen vlogen de lucht in. ‘Het snelle optreden van de brandweer en arbeiders van het gasbedrijf voorkwam een ramp die catastrofale gevolgen gehad zou kunnen hebben,’ schreef de krant.

Tom Okker won het tennistoernooi van Quebec door mythe en elfvoudig Grand Slam-winnaar Rod Laver te verslaan, Eddy Merckx won het Criterium der Azen, in Ussel versloeg Cyrille Guimard Joop Zoetemelk en in het Camp Nou werd Rinus Michels voorgesteld als de nieuwe trainer van FC Barcelona, wat gebeurde ‘met een kwartier vertraging ten opzichte van de aangekondigde tijd,’ aldus de pers. Laatkomen hoort bij Spanje.

Dat kwartier vertraging viel echter nog mee en was te wijten aan een misverstand tussen Rinus Michels en de taxichauffeur, die hij had opgedragen hem naar La Masia te brengen, een oude, typisch Catalaanse boerderij naast het trainingsveld van het Camp Nou waar de kantoren van Barça waren gevestigd. Maar La Masia was ook een bekend restaurant elders in de stad, en daar was de taxi automatisch heengereden.

Eenmaal in het Camp Nou verbaasde Michels iedereen met een toespraak in het Spaans. ‘Ik wilde per se niet via een tolk met de spelers communiceren, dus heb ik vooraf samen met mijn vrouw Will veel lessen gevolgd,’ zei hij later. Verslaggever Guillermo Sánchez, net als zijn collega’s lijdend ‘onder een zon van vuur,’ wijdde er in *El Noticiero Universal* een eindeloze zin aan. ‘In een Spaans waarvan we niet zullen zeggen dat het perfect was, maar wél zeer acceptabel en in ieder geval onverwacht gezien de geringe tijd die is verstreken sinds hij als nieuwe trainer tekende,

zei Marinus Michels dat het begin van een seizoen altijd moeilijk is, omdat er dan altijd veel gepraat wordt en weinig gedaan, terwijl hij juist van het tegenovergestelde houdt.’

En toen kwam de uitspraak, die eerste dag al, het slotwoord waarmee Michels in Barcelona en heel Spanje tot aan zijn dood in 2005 bekend zou staan. ‘Vanaf vandaag gaan wij, de spelers aan één kant en de medische en technische staf aan de andere kant, hard werken, zo hard als het marmer.’ Is hij in Nederland altijd boven alles De Generaal geweest, in Spanje werd hij *Mister Marmol*, Mister Marmer. Een bijnaam die hij de daaropvolgende seizoenen met zijn ondoordringbare houding tegenover pers, publiek en spelers alleen maar zou versterken. En hard werken als marmer, dat waren ze in Barcelona niet gewend. Wie deed dat nou, bij meer dan dertig graden in augustus? Michels stuurde zijn spelers die zinderende ochtend direct de wei in, om voor de toegestroomde pers wat oefeningetje af te werken.

Er stonden eenentwintig spelers op hem te wachten, maar Michels zond de laatst gearriveerde weg. Huurling Francesc Roselló, van Rayo Vallecano teruggekomen, was overbodig want de Amsterdammer wilde met maximaal twintig spelers aan het werk. Hij had twee keepers (Sadurní en Reina, de vader van de latere doelman van onder andere Liverpool en Napoli), vijf verdedigers (Rifé, Gallego, Eladio, Paredes en Romero), drie middenvelders (Torres, Costas en Zabalza) en tien aanvallers (Rexach, Martí Filosa, Dueñas, Marcial, Juan Carlos, Asensi, Alfonseda, Fusté, Pujol en Bustillo) tot zijn beschikking. Niet één buitenlander, want die mochten niet worden opgesteld. ‘Hij wilde Ajax kopiëren, maar had nog geen Johan Crujff,’ schreef sportkrant *Dicen* vijf jaar later over de mislukte eerste twee seizoenen. En op 28 juni 1973, na weer een ver-

loren Liga, schreef *La Actualidad Española*: 'Hij is slachtoffer van zichzelf. Michels praat goed Spaans, maar denkt nog altijd in het Nederlands.'

Bij zijn dood, ruim dertig jaar later, waren de meesten een stuk positiever. 'De beruchte harde hand van Michels, de vader van het Nederlandse voetbal, maakte hem in Spanje tot Mister Marmol. Maar het marmer is, behalve koud en hard, ook een elegant materiaal dat lang meegaat,' aldus schrijver Sergi Pàmies in het dagblad *El País*. 'Michels was veel meer dan Mister Marmol,' schreef uitgever Josep Maria Casanovas van *Sport*. 'Hij was een voetbalrevolutionair, een liefhebber van het spektakel en aanvalsvotbal dat in het Camp Nou altijd op prijs wordt gesteld. De dag dat Michels voor elkaar kreeg dat Crujff het *blaugrana*-shirt aantrok, schiep hij een nieuw Barça.'

En volgens *La Vanguardia* begon, toen Michels zich in het seizoen 1971-1972 voor het eerst in de dug-out van Barça installeerde, 'de haat-liefdeverhouding die er sindsdien tussen de Nederlanders en de Barcelona-aanhanger heeft bestaan. Hij was als een missionaris die zich zojuist door de ondoordringbare jungle had geworsteld en de plaatselijke stam kwam bekeren. Hij had echter geen bijbel bij zich, maar een Nederlands catechismus dat het voetbal in dat decennium zou bepalen: het totaalvoetbal.'

Niets gebeurt zomaar in het leven. Dat er 72 jaar na de oprichting van de club voor het eerst een Nederlander bij FC Barcelona aan de slag ging, was te danken aan een jonge dame die drie hete zomers eerder, in 1968, aan een weggetje van de Costa Brava stond te liften. En het was eveneens te danken aan de automobilist, met zijn 38 jaar wel iets ouder, die haar oppikte. Maar dat wisten zij allebei op dat moment nog niet, net zomin als Rinus Michels dat wist, die toen net in Amsterdam met een jonge Johan

Crujff triomfen begon te vieren bij Ajax. En ook al wist de 21-jarige Crujff zelfs in 1968 altijd alles beter, ook hij kon die zomer niet bevroeden dat hij drieëndertig jaar later diep geëmotioneerd de begrafenis zou bijwonen van die Catalaanse automobilist die op die mooie zomerse dag die Nederlandse toeriste bij Platja d'Aro uitnodigde om in zijn wagen, een Austin Morris, plaats te nemen. Ook Henk ten Cate wist niet, toen hij de zomer van 1969 voor het eerst in Malgrat de Mar, aan de zuidkant van de Costa Brava, met zijn ouders op vakantie was, dat hij bijna veertig jaar later verjaardagen zou vieren in Barcelona met een Nederlands kliekje waarvan die blonde liftster als de moeder en zelfs de oma werd beschouwd. En Danny Coster uit Amsterdam kon al helemaal niet bevroeden dat die vlotte Haagse meid bijna vijftig jaar later haar steun en toeverlaat zou zijn na de vrij plotselinge dood van de voetballer met wie ze in december 1968 was getrouwd.

Marjolijn van der Meer was hoogblond en zo'n leuke Zweedse liet je niet aan de kant van de weg staan, dacht Armand Carabén. Een blonde toeriste werd door de Spaanse macho's altijd voor een Zweedse aangezien, want dat klonk exotischer, mooier en wilder dan wanneer ze Duits, Brits of Belgisch zou zijn. Zweedse meisjes droegen geen badpakken maar bikini's en sommigen durfden zelfs het bovenstukje af te doen, op het gevaar af dat zij werden betrappt door strenge agenten van de Guardia Civil die op de Spaanse stranden de katholieke mores moesten bewaken; zelfs het dragen van een bikini was lange tijd verboden geweest, totdat de burgemeester van Benidorm op zijn Vespa bijna vijfhonderd kilometer naar Madrid reed om dictator Franco dringend te verzoeken dat verbod op te heffen, want het toerisme was daar niet bij gebaat.

Zij was Nederlandse, zei Marjolijn tegen de gebruide automobilist. Drie maanden lang had ze dankzij dat blon-

de haar altijd in een mum van tijd een lift gekregen, maar nooit van een man waarop ze binnen enkele minuten verliefd zou worden.

Marjolijn van der Meer, opgegroeid in Nieuw-Guinea, had zich enkele maanden eerder verloofd met een Israëli-sche diplomaat, die in het najaar naar Parijs zou worden uitgezonden. Daar zouden ze trouwen. Zij was drieën-twintig, had verschillende studies afgerond, was gek op ballet en besloot die laatste vrijgezelle zomer wat geld te verdienen aan de Costa Brava. Onder het afzwakkende Franco-regime werden aan de costa's heel veel hoge hotels en appartementencomplexen neergezet om het massatoerisme en buitenlandse valuta's aan te trekken. Burgemeesters in het hele land, door de dictator benoemd, gaven grif bouwvergunningen af, en die van Torremolinos en, opnieuw, Benidorm blonken uit in het ruïneren van de kuststrook met onooglijke, betonnen bouwsels. De architectuur deed er niet toe, als er maar zoveel mogelijk mensen op een vierkante meter pasten.

Gelukkig waren er enkele burgemeesters aan de Costa Brava die, uit angst voor de reacties van de Catalaanse, zeer anti-Franco gezinde lokale bevolking, het lef niet hadden bestemmingsplannen volledig te herzien ten faveure van de toeristenindustrie, waardoor aan de wilde kust tussen Llançà, het eerste mooie kustplaatsje na de Franse grens, en Tossa de Mar de hoogbouw altijd schaars is gebleven. Zelfs in de volgende plaats, Lloret de Mar, oord van luidruchtig vertier en jeugdige dronkenschappen, is er nog een 'geheim' baaitje. In Cala Banys is één bar-restaurant, een mooi onderhouden tuin, een parkeerplaats voor acht auto's en water dat blauwer is dan aan de massastranden om de hoek.

Ergens halverwege die Costa Brava stond Marjolijn te liften, terug naar haar appartement. Ze had haar afscheids-

etentje al gevierd, na drie maanden te hebben gewerkt als receptioniste op camping Cala Gogo van Playa de Aro, nu op zijn Catalaans Platja d'Aro. Ze moest terug voor het huwelijk en een chic leven in Parijs. Een maand later stond niemand op de Israëli-sche diplomaat te wachten toen hij op het Parijse vliegveld Orly arriveerde. Marjolijn was in Spanje gebleven en trouwde op 28 december van dat jaar, de dag van de *Santos Inocentes*, het 1 april van de Spanjaarden, met Armand Carabén, oud-leerling van de Deutsche Schule in Barcelona, en in Genève afgestudeerd in Economie.

'Ik kwam terecht in een groep van jonge mannen die heel anti-Franco waren, vrienden van Armand, twintigers en dertigers, progressief, bijna allemaal hadden ze in het buitenland gestudeerd. Genève, Parijs, Cornwall. Ze voelden zich onder Franco niet vrij en waren daarom na de middelbare school vertrokken, maar omdat het regime al op zijn einde liep kwamen ze langzaamaan terug. Die generatie sprak ook heel goed haar talen. Mijn man sprak Frans, Duits, Engels en Italiaans. Misschien is Armand daarom ook met een buitenlandse getrouwd, want de Spaanse meisjes waren nogal traditioneel, de meeste kwamen van de nonnenscholen,' vertelt Marjolijn op de vierde verdieping van een typisch honderdjarig flatgebouw in het hart van de Eixample, het 'schaakbord' dat sinds eind negentiende eeuw het grootste deel van het straatbeeld van Barcelona bepaalt.

Het was ook niet echt verwerpelijk, zegt ze, dat je toen als Europeaan naar dat dictatoriaal geregeerde land op vakantie ging. 'De Costa Brava zat toch al behoorlijk vol met Nederlanders. Maar toen ik hier bleef en ging trouwen vond mijn familie dat niet echt leuk. Ze vroegen zich af: wat moet ze in een fascistisch land? Maar je merkte er niet zoveel meer van.' Of toch een beetje. Armand nam

haar mee vanuit zijn strandhuis in Palamós naar Barcelona, waar ze gingen wonen. ‘De stad was toen nog helemaal niet toeristisch. Hooguit op de Ramblas waren wat buitenlanders te zien, nu lopen ze al jaren zelfs bij mij door de straat met een kaart in de hand, te zoeken naar ik weet niet wat.’ Haar buurt staat nu bekend als de Gaixample, een steeds groter geworden gebied waar zich veel winkels, restaurants en hotels hebben gevestigd die zich op de LGBT-gemeenschap richten. ‘Toen was het een grijze en trieste stad, met drie winkels op de Passeig de Gràcia. Als we kleren wilden gaan kopen, gingen we naar Perpignan.’

Perpignan als bedevaartsoord. Toen Bernardo Bertolucci in 1972 de wereld op zijn kop zette met Marlon Brando en Maria Schneider in hun *Last Tango in Paris*, werd de film in Spanje verboden. Er ontstond een massale, dagelijkse caravaan van Catalanen die de grens bij La Jonquera overgingen om in Perpignan de schandaalfilm te bekijken. Je hoorde er als moderne burger niet bij als je niet kon meepraten over die sensuele dans. Carabén introduceerde Marjolijn in het selecte intellectuele en culturele gezelschap van schrijvers, kunstenaars, musici en journalisten die na de dictatuur het fundament en het geweten van de democratische Catalaanse samenleving moesten gaan vormen.

Een jaar na hun huwelijk contracteerde voorzitter Agustí Montal van FC Barcelona, nog geen veertig jaar oud, Armand Carabén als dagelijks directeur van de club. ‘Ik zou die Cruijff van jullie wel willen hebben,’ zei Montal tegen Marjolijn, toen zij werd voorgesteld als de Hollandse echtgenote van Carabén. Ze aarzelde niet en legde contact met de familie Cruijff in Amsterdam, maar de Spaanse Liga had een verbod uitgesproken over het aantrekken van buitenlandse voetballers, kort nadat genaturaliseerde sterren als de Argentijn Alfredo di Stefano en de Hongaar

Ladislao Kubala het voetbal er in de jaren vijftig en zestig hadden opgevrolijkt.

‘Catalanen en Nederlanders lijken toch wel op elkaar,’ zegt Marjolijn. ‘De Catalanen wonen ook aan zee, zijn een handelsvolk. Ze komen net als wij uit een vrij klein land en spreken een taal die niet heel veel mensen kennen. En als je de taal spreekt van een minderheid, ben je gauw geneigd een andere taal te leren, snel de grens over te gaan. Om te overleven. De Spanjaarden gingen onder het Franco-regime minder naar het buitenland, maar de Catalanen probeerden regelmatig naar Frankrijk te gaan, dat was dichtbij. Bovendien, de grenzen waren al open voor het toerisme, en dan is het niet tegen te houden, de invloed van buitenaf...’

Met de benoeming van Armand bij Barça werd haar wereld nog kosmopolitischer. Ze reisden met de ploeg door Europa en verwierven in Barcelona zelf een groot aanzien, al had de club sinds 1960 geen Spaans kampioenschap meer gewonnen. In 1971 ging Carabén in Nederland Michels halen. Barça-trainer Vic Buckingham, óók voorganger van De Generaal bij Ajax, had last gekregen van een nekwervel, en kon geen training meer geven. En zijn ploeg had het kampioenschap aan Valencia verspeeld: evenveel punten, maar een slechter doelgemiddelde. Michels had Ajax net naar de eerste Europa Cup geleid, in Londen tegen Panathinaikos. Hij weigerde in Amsterdam bij te tekenen, Barcelona lonkte. Al tijdens zijn vakantie in de Algarve wisten de Spaanse sportverslaggevers hem in zijn rust te storen en echt vloeiend zou de verhouding met de pers nooit meer worden. Ook niet in zijn kortere tweede periode bij de club, toen een lokale krant het nieuws over zijn terugkeer als volgt bracht: ‘Mevrouw Michels wordt thuis gek, want ze moet de hele dag telefoontjes voor haar man beantwoorden. Het nummer 46-12-42

in Amsterdam was gisteren bijna de hele dag in gesprek.’

Rinus en Will Michels vonden een appartement dicht bij het centrale deel van de Avenida Generalísimo Franco, op de hoek met Aribau. Op de benedenverdieping zat het kantoor van KLM en de directeur werd een goeie vriend. Al vrij snel verkasten ze naar het chicste deel van de stad, Pedralbes. Daarvandaan reed Michels elke dag de twee kilometer in zijn Mercedes naar het stadion, waar hij zich lange tijd opsloot in een sober kantoor, met een bureau, drie stoelen, een airco-apparaat en jaloezieën voor de half ondergrondse ramen. Eén tl-buis verlichtte de vier maagdelijk witte muren waar geen enkel opwekkend detail was opgehangen of geplakt. Michels stond liever op het veld dan dat hij in het kantoor zat, zei hij. Dat was overigens niet de reden dat hij twee trainingen per dag invoerde, tot afgrijzen van de spelers, die altijd na één uur ’s middags vrij waren geweest. ‘Het is niet méér trainen, het is béter trainen, vooral met die hitte,’ verklaarde de trainer. ‘In plaats van één keer twee uur trainen we nu twee keer één uur, dat levert een beter resultaat op. Bovendien, hier wordt maar zeventig procent getraind van wat we bij Ajax deden.’

Rinus Michels had wel meer uit te leggen. Zijn Spaans was uitstekend, maar de culturen botsten. Discipline in plaats van improvisatie, vandaag in plaats van *mañana*. Zijn favoriete werkwoord was *luchar*: vechten, strijden. In oktober, met het seizoen drie maanden op gang en zonder goede resultaten, gaf hij toch maar eens een interview, aan *El Mundo Deportivo*, ook om de opdringerige concurrent *Dicen*, die hem op zijn vakantie in Portugal had durven te storen, een lesje te leren. ‘Nee, de fysieke kracht is niet het verschil tussen Nederlandse en Spaanse voetballers,’ zei hij, nadat hem gevraagd was of de spelers van Barça watjes waren in vergelijking met de stevige, onverschrokken jon-

gens van Ajax, die maar bleven triomferen in Europa. ‘Het temperament maakt het onderscheid. Nederlanders zijn koeler, Spanjaarden emotioneler. Wat niet wil zeggen dat dat slecht zou zijn, alles heeft zijn positieve en negatieve kanten. Die emotie van de Spanjaarden kan een kwaliteit én een gebrek zijn. Als het goed gaat groeit de voetballer, maar als het even tegenzit raakt hij snel in de put. Nederlanders spelen ook georganiseerder, zoals de Engelsen. Spanje is wat dat betreft achtergebleven, het Spaanse voetbal is nog schoolpleinvoetbal.’

Voetbal trouwens waarmee Real Madrid vijf Europa Cups op rij had gewonnen. Maar dat was Madrid, en hoe méér triomfen daar werden behaald, hoe pijnlijker het dagelijkse bestaan van de *culé*, de Barça-supporter, was. ‘Ik begrijp ook wel dat de *socios* ongeduldig zijn, want ze hebben al elf jaar geen titel meer kunnen vieren. Ik kan hun mentaliteit niet veranderen, maar ik zou hun graag leren dat het niet goed is zo veeleisend te zijn. Dat gebrek aan geduld is niet goed voor de ploeg, dat remt de spelers af. Ze hebben tijd nodig zich aan het nieuwe systeem aan te passen. In het moderne voetbal zijn de spelers een soort frontsoldaten die moeten strijden. Elke speler is een beslissende pion. Iedereen moet zich volledig geven, zowel fysiek als psychisch.’

Dagenlang sloot Rinus Michels zich in dat sombere kantoor af, in een poging zijn nieuwe ploeg op de rails te krijgen. Theo Stols, vriend en journalist, een correspondent van verschillende Nederlandse media die nog tot zijn dood in 1990 in zijn kantoor aan de Passeig de Gràcia heel trots een foto van hemzelf met generaal Franco had hangen, was vaak de spreekbuis van de trainer tegenover de Spaanse media. ‘Ach,’ zei Stols, ‘Rinus zou wat meer moeten leren het werk en het vermaak te verenigen.’

Na een reeks van achttien ongeslagen wedstrijden die

FC Barcelona uiteindelijk tot op vier punten van kampioen Real Madrid bracht, mocht Michels in mei 1972 voor één seizoen bijtekenen en hij eiste dat zes spelers zouden verdwijnen. Een jaar later hadden van hem, na een incident van mythische proporties, nog eens zeven spelers mogen vertrekken, maar de meeste van hen waren te belangrijk om de laan uit te sturen. Het was de historische avond van 31 mei 1973. Barça had in en tegen Sevilla een wedstrijd in het bekertoernooi, de Copa del Generalísimo (met de komst van de democratie later omgedoopt in de Copa del Rey), met 3-1 verloren. Weer zou een seizoen zonder prijs worden afgesloten. Of ze nog even de stad in mochten, hadden enkele spelers aan de trainer gevraagd. Sevilla is betoverend, zeker als 's avonds de soms ondraaglijke hitte van de dag is verdwenen en in alle hoeken van de wijken Santa Cruz en Triana de mensen de straat opgaan, een biertje drinken, of een *fino* of *manzanilla*, de sherry uit Jerez, met een tapa erbij. De voetballers kregen geen toestemming van meneer Michels, dat verdienden ze die avond niet. Ze verdienden het eigenlijk nooit.

'Ik weet niet meer van wie het idee kwam,' vertelde jaren later Juan Carlos, de aanvoerder destijds, die samen met Marcial, Reina, Sadurní en Pérez naar de kamer was gegaan die Rexach en Martí Filosia met elkaar deelden. 'Het was niet bedoeld om de trainer in de maling te nemen of zo. Iemand van ons vroeg gewoon waarom we niet een paar flessen *cava* bestelden, dat was toch de beste manier om de nederlaag te vergeten.' Michels zat in de receptie van Hotel Colón toen de bestelling voor twee flessen van de Catalaanse champagne doorkwam. Voor welke kamer dat was, vroeg hij aan de obers.

'Kamer 634, meneer.'

'Geeft u mij het dienblad maar, ik breng het wel.'

De trainer ging naar de zesde verdieping en klopte aan

op de deur van Rexach en zijn kornuiten. 'Hij begon toch te schreeuwen, alles in het Nederlands, we begrepen er niets van,' aldus Juan Carlos. Michels smiet het blad en de glazen op de grond, honderden splinters bezaaiden het tapijt, de champagne bruiste tussen de vezels. Elke speler kreeg 100.000 peseta's boete, 'wat voor die tijd heel erg veel was'. Doelman Reina zou nooit meer voor Barcelona spelen.

Enkele weken later tekende Hugo Sotil, een Peruaan, een contract bij Barcelona. Hij was de eerste buitenlander, nu de grenzen weer waren opengesteld. Er was een persconferentie, met voorzitter Montal en trainer Michels aan weerszijden van het Zuid-Amerikaanse talent. Eerste vraag van een verslaggever aan de verbouwereerde Sotil: 'Hou je van champagne?'